

ANNA SYLWIA CZYŻ

Instytut Historii Sztuki UKSW
ORCID 0000-0001-7923-1204

Nieznana i unikalna kolekcja projektów w Zbiorach Dąbrowskich w Żołyni.
Komunikat

W latach 1907-1989 w niewielkiej miejscowości Żołyń na Podkarpaciu działała firma snycersko-stolarska prowadzona najpierw przez Franciszka Dąbrowskiego (1881-1948), a następnie przez jego syna Henryka (1912-1989)¹. W przeciągu kilkudziesięciu lat w warsztacie, usytuowanym w przyziemiu kamienicy zaprojektowanej i wystawionej przez Franciszka Dąbrowskiego w 1922 r., wykonano niezliczoną ilość snycerskiego wyposażenia świątyń, a także mebli i detalu stolarskiego do wnętrz świeckich. Spuścizna po Dąbrowskich to także kolekcja projektów i szablonów. Znajdują się w niej nie tylko ich własne, autorskie szkice, ale także rysunki wykonane przez Ferdynanda Majerskiego (1832-1921), który od 1867 r. w Przemyślu z filią we Lwowie (od 1897) prowadził jedną z największych rzeźbiarskich firm w Galicji². Jej znaczenie wzrosło w 1902 r., kiedy dołączył do niej syn Majerskiego – Stanisław (1872-1926), praktykujący architekt, absolwent Politechniki Lwowskiej, co zwiększyło ofertę zakładu i możliwości realizacyjne. Po przedwczesnej śmierci Stanisława firmę prowadziła jego żona Maria. W 1930 r. zdecydowała się jednak na jej zamknięcie³. W tym właśnie momencie projektowa spuścizna po Majerskich stała się własnością Franciszka Dąbrowskiego, który po nauce w szkole rzemiosła artystycznego w Krakowie terminował w ich warsztacie.

Nierozpoznana kolekcja projektów, także wariantowych, szablonów, szkiców, rysunków, w tym karykatur i widoków malowanych z natury, składa się z niecałych 6 tysięcy obiektów, które obecnie są przechowywane w Gminnym Ośrodku Kultury w Żołyń kierowanym przez p. Magdalenę Kątnik-Kowalską, strażniczkę pamięci o Dąbrowskich i opiekunkę kolekcji. Dzięki umowie pomiędzy Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego a Gminnym Ośrodkiem w Żołyń zbiory Dąbrowskich są obecnie opracowywane przez badaczki z Instytutu Historii Sztuki: prof. ucz. dr hab. Katarzynę Chrudzimską-Uherę i prof. ucz. dr hab.

¹ Przez jakiś czas firma była prowadzona wspólnie przez obu synów Franciszka Dąbrowskiego. Jednak Zdzisław (1909-1986) wyjechał z Żołyń, osiedlając się ostatecznie w Sosnowcu.

² W 1889 r. pracowało w niej 45 osób, a w latach 1884-1920 naukę zawodu podjęło w warsztacie Majerskiego ok. 150 uczniów. B. Podubny, *Majerski Ferdynand Gerard*, w: *Przemyski słownik biograficzny*, red. L. Fac, T. Pułdicki, A. Siciak, Przemyśl 2011, s. 67-68.

³ Tamże, s. 71; tenże, *Majerski Stanisław Kostka*, w: *Przemyski ...*, s. 75.

Annę Sylwię Czyż przy współudziale Bartosza Podubnego, historyka sztuki zajmującego się spuścizną rodziny Majerskich⁴. Prace wspiera i finansuje Instytut POLONIKA.

Zbiory Dąbrowskich z Żołyni nie były do tej pory porządkowane i inwentaryzowane, stąd podczas pierwszej kwerendy w maju 2021 r. skupiono się na ich wstępnym – całościowym przejrzeniu, częściowym ułożeniu według miejscowości i skatalogowaniu (prace kontynuowano w sierpniu i w październiku). W ten sposób stwierdzono, że projekty dotyczą ok. 120 miejscowości, z czego ponad 50 znajduje się obecnie na terenie Ukrainy. Okazało się także, że w kolekcji znajdują się nie tylko projekty Majerskich i Dąbrowskich, ale także szkice architektów, m.in.: Tadeusza Mostowskiego, Adolfa Minasiewicza, Ludomiła Gyurkovicha i Alfreda Kamieniobrodzkiego ze Lwowa, Tomasza Lisiewicza z Krakowca, Józefa Wojtygi z Nowego Sącza, Tomasza Prylińskiego i Zygmunta Hendla z Krakowa. Są to przede wszystkim projekty wyposażenia kościołów i cerkwi, choć zdarzają się i realizacje do synagog (np. w Łańcucie i w Przemyślu). Część z nich to także rysunki przygotowawcze i architektoniczne związane z pracami restauratorskimi podejmowanymi m.in. przy katedrach przemyskiej i wawelskiej⁵. Inne to projekty wyposażenia i detalu stolarskiego pałaców Lubomirskich w Przemyślu, Potockich w Łańcucie wraz z ich pałacykiem myśliwskim w Julinie, Badenich w Koropcu czy arcybiskupów lwowskich i przemyskich. Jeszcze inny typ rysunków to szkice pomników do Lwowa i Przemyśla, a także projekty nagrobków i grobowców.

Do niektórych realizacji zachowały się projekty wariantowe, a także szablony do wycięcia w drewnie poszczególnych składowych w skali 1:1, wraz z dokładnym określeniem materiału, wymiarów i ilości detalu. Jest to szczególnie cenne w odniesieniu do świątyń, których wystrój się nie zachował, jak w przypadku kościoła reformatów we Lwowie (w Żołyni znajduje się praktycznie komplet projektów i szablonów do ołtarza głównego i bocznych) czy świątyń w Rawie Ruskiej. Odnalezione zostały także projekty Ferdynanda Majerskiego dla obu katedr lwowskich: rzymsko- i grekokatolickiej. Stwierdzono także obecność projektów do innych świątyń lwowskich (m.in. franciszkanów, na Błoniu, na Bogdanówce), ale też w Kołomyi, Śniatyniu, Samborze, Chyrowie, Chorostkowie, Laszkach Murowanych i Tarnopolu, a także leżących na Bukowinie (Berhomet, Czerniowce, Pojana Mikuli). Udało się rozpoznać realizacje do instytucji takich jak przemyskie i lwowskie seminaria duchowne i nauczycielskie, czy też zakładów prowadzonych przez felicjanki.

Ciekawą część kolekcji stanowią projekty Franciszka Dąbrowskiego z terenu Rosji, powstałe w czasie pobytu rzeźbiarza na Syberii w latach 1915-1922. Szczególnie warte uwagi są projekty dla cerkwi i kościoła w miejscowości Tiumeń (1915), w części zrealizowane, co potwierdzają adnotacje proboszcza – ks. Franciszka Budrysa (1882-1937), kapłana przesładowanego przez władze komunistyczne, aresztowanego i skazanego na śmierć (wyrok przez rozstrzelanie wykonano 16 grudnia 1937 r. w więzieniu w Ufie). Obecnie trwają przygotowania do procesu beatyfikacyjnego ks. Budrysa – nowego katolickiego męczennika, którego autograf znajduje się na projekcie Franciszka Dąbrowskiego. Niektóre spośród projektów syberyjskich oznaczone są pieczęciami wystawy w Kurganiu (1915). Należy podkreślić, że projekty rosyjskie na tle dorobku Dąbrowskiego odznaczają się większą różnorodnością

⁴ Zob. K. Chrudzimska-Uhera, *Kolekcja Dąbrowskich z Żołyni*, w: *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, red. W. Walczak, K. Łopatecki [w druku].

⁵ Zob. B. Podubny, *Majerscy dla katedry przemyskiej. Historia restauracji katedry przemyskiej obrządku łacińskiego w kontekście działalności Ferdynanda i Stanisława Majerskich*, Przemyśl 2020.

formalną, obok propozycji typowych – historyzujących. Wśród szkiców znajduje się m.in. ołtarz w oryginalnym, staroruskim stylu.

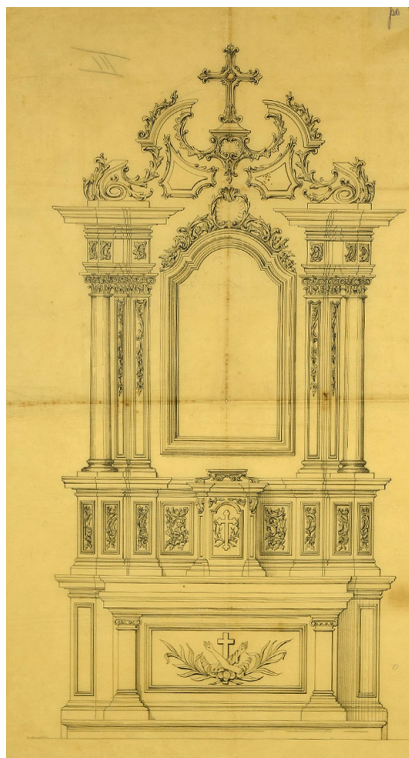
Pośród archiwaliów znajdują się także projekty wyposażenia kościołów w Stanach Zjednoczonych Ameryki. W większości nie posiadają atrybucji (oznaczone: „Do Stanów”), wymagają w przyszłości konfrontacji ze stanem obecnym. Wiadomo, że prace te Dąbrowscy wykonywali dla zgromadzenia sióstr felicianek oraz do kościołów w parafiach polskich w Buffalo, Detroit, Nowego Jorku i Lodi (Kalifornia).

Projekty i szkice wykonywano w różnych technikach: od ołówka po akwarelę i gwasz, czy też węgiel na papierze, ale i tuszem na kalce (także płóciennej), czy kopii ozalidowych. W związku z tym część projektów to niewielkie rysunki, ale są też prace wielkoformatowe, powstałe w skali 1:1 realizowanego dzieła. Zdarzają się także wielobarwne projekty oprawione w kartonowe okładki przeznaczone do prezentowania potencjalnym klientom.

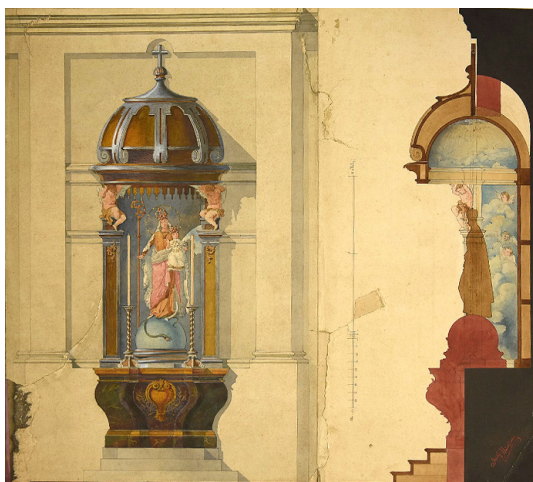
Wszystko to sprawia, że Zbiory Dąbrowskich z Żołyni to kolekcja niezwykle ważna, bo dotyczy dziedzictwa sakralnego i świeckiego XIX i XX w. w kontekście transgranicznym, ale też praktyki warsztatów snycerskich. Opracowanie kolekcji i jej udostępnienie badaczom pozwoli na znaczące dopełnienie obrazu historii rodzimej sztuki oraz życia społeczno-artystycznego Galicji i Rzeczypospolitej.

Il. 1. Skatalogowane zbiory przed zarchiwizowaniem, maj 2021 r.

Il. 2. Projekt ołtarza do kościoła reformatów we Lwowie

Il. 3. Adolf Minasiewicz, projekt ołtarza bocznego z figurą Matki Boskiej

Il. 4. Franciszek Dąbrowski, projekt ołtarza neobarokowego do kościoła w Tiumeni (Syberia), 1915 r.